

HALK EDEBİYATININ EHEMMİYETİ HAKKINDA *

Halk edebiyatı millî örf ve âdâtın millî dinin, hülâsa millî ruhun en sadık bir âyinesi veyahut mahfazasıdır.

Ziynetullah Nüşirevanl

Milliyet; din, lisân ve örf âdâtdan doğar; milliyet bu üç esasın hey'et-i mecmûasıdır. Fakat burada mevzû-i bahs olan din herhangi bir dâhi-i beşeriyetin, bir meb'ûs-ı rabbânînin, mütefekkirin, feylosofun nazariyâtı olmaktan ziyâde halkın telakkiyât-ı diniyesidir. Milleti bir millet şekline sokan, milliyete esâs olan din, bir halk kitlesinin hilkat-i âlem, uluhiyyet, fazilet ve ahlâk, amel ve cezâ, ölüm ve âhiret husûslarındaki temâyülleri, telakkileridir. Bu din, büyük ve küçük kitâblardan ziyâde halkın ruhunda, halkın hayâtında, halkın örf ve âdâtında, halkın dilinde tecelli eder. Ve bunun tedkiki için de ancak bu yol takip olunur; bir milletin dinini anlamak isterseniz o milletin dinî kitâblarından ziyâde millî hayâtını, halk lisânını, örf âdâtını tedkik ediniz!

Anane, örf âdât ve din halkın ruhunda birbirine merbûtdur, din, anane ve örf âdât ile tecelli eder. Örf ve âdât ve anane feyzini, esâsını dinden alır. Bir örfün âdâtm, ananenin uzun zaman pâyidâr olmasından, dinî bir umde, bir akide neş'et ettiği gibi bazan da dinin bir umdesinden,

* Bu yazı, Z.N. imzasıyla şu kaynaktan yer almıştı: Kırım, 1 (22), 24 Nisan 1335/1919, 278-279. İstanbul'da yayımlanan dergi on beş günlük olup müdürü S. Sadi'dir. 14, 15, 16 ve 19. sayılarda yazarın tam adı yer almaktadır. Yazı, Prof. Dr. Saim Sakaoglu ile talebesi Lütfü Sezen tarafından yayıma hazırlanmıştır.

bir akideden bir örf, âdât veya anane teessüs eder. Esasen örf ve âdâtın, ananenin ve aynı zamanda dinin zindegisi, millî hayatta te'siri ve kıymeti ancak bu yekdiğerine olan mütekâbil te'sirler sayesinde. Cemiyet ve bilhâssa halk içinde kudsiyetini, dinî mâhiyetini kaybetmiş olan bir örf, âdât veya anane artık ölmüş demektir. Milletin örf ve âdâtında hükmünü icradan kalmış olan dinî umdelerde, o millet nokta-ı nazarından bakılırsa, artık bir «ictimai müstehâse»den, «tortu»dan ibarettir.

İşte bu yekdiğerine mütekâbil tesirâtla yaşayan din ve örf âdât, milletlerin millî rûhu demektir. Millî rûhlar din ve örf âdâtın hey'et-i mecmûasıdır.

Millî rûhun bir mahfazası ve bir de sâha-i tecellisi vardır. Millî rûh; millî âdâtlara, millî ananeye, millî dinin telakkisine göre vâki, ahlâk ve fazilete muvâfık yaşanan «millî hayât» da tecelli eder. Millî hayat, millî rûhun ifâdesidir. Millî rûhu kuvvetli ve zinde olan milletlerin millî hayatları harâretli, din ve örf ve âdetleri de çok canlıdır. Cemiyete bütün kuvvet ve kudsiyetiyle icrâ-yi nüfûz eder.

Millî rûhun bir mahfazası da vardır, demiştik. Millî lisân, millî edebiyât işte bu hizmeti görmektedir. Millî lisân ve edebiyâttan yazılı kısmı sabit ve muhafazakâr olduğundan milletin bütün inkılâbât-ı rûhiyyesi ile, inkılâbât-ı ictimaiyyesi ile yan yana yürümez. Yazılı edebiyât, edvârı itibâriyle cemiyetin-o edebiyatın yazıldı.

ğı zamânki- rûhunu kısmen gösterebilirse de tamâmen sâdık olamaz; çünkü her şeyde olduğu gibi edebiyâta da edebî eserlerde de şahısların rolleri kâbil-i inkâr değildir. Aynı cemiyetten aynı zamân zarfında ve hattâ aynı sınıf mensubları arasında muhtelif sanat mesleklerine, müteaddid sanat ve felsefe telakki ve nazariyelerine tâbi adamlar zuhûr etmektedir. Elbette bunlarda da doğrudan doğruya cemiyetin tahakkümü iddia olunamaz. Cemiyetin tahakkümü kısmen tasdik olunmakla berâber, bu şahsiyetlere de husûsi bir kıymet vermek mecbûriyeti vardır. İşte bu sebebtan dolayı yazılı edebiyât, doğrudan doğruya millî rûhun ifâdesi olamamaktadır. Millî rûhun en sâdık ifâdesi yazılmamış edebiyâttır. Halk edebiyâtıdır. Ve bu kısım edebiyât, yazısız olduğundan dçimâ tebeddüle, inkılâba -fakat bütün hayatdâr ictimâi müesseseler gibi- çok tedrici bir inkılâba, «daha doğrusu tekâmüle?» marûzdur ve bu tekâmül dâimâ millet ile, milletin en kalabalık kitlesi olan halk ile samimîdir. Ve bu tekâmül millî rûhun tekâmül ve tebeddülâtı ile dâimâ mütevâziyen (yan yana) yürür.

İşte bu sebeplerden dolayıdır ki bir milletin en kıymetli ve en şayan-ı tedkik müessesesi halk edebiyâtıdır. Halk edebiyâtı millî örf ve âdâtın millî dinin, hulâsa millî rûhun en sadık bir âyinesi veyâhüd mahfazasıdır. Halk edebiyâtının kısımlarından olan dürûb-i emsâl «kartlar sözü-atalar sözü, cırlar, çınlar, «aytısı»-lar, beytler, mâniler, bilmeceleler «cumbaklar = tapışmaklar», dâstânlar hepsi rûhumuzdan birer parça olan millî âdâtlarımızın, millî an'anâtımızın, millî ahlâk ve dinimizin ayinesidir. Milletin, halkın ruhunu anlamak, seviye-i fikriyye ve medeniyyesini takdir etmek, sevinçlerini ve kaygularını, nefret ve muhabbetlerini bilmek, nereden geçtiğini ve nereye gitmek istediğini tahmin etmek, hangi kavimlerle münâsebette

bulduğunu ve kavimlere olan bakışlarını, hayâtî tarz-i telakkilerini, bu günkü mektûb ve mersûm dinimizle olan samimiyet ve alâkalarını öğretmek, işte bütün bunlar hep şu halk edebiyâtını tedkik ve tahlil ile mümkündür. Bir milletin halk edebiyâtı, o milletin millî hayâtının sözlerle ifâdesidir. Halk edebiyâtı şifâhi bir millî hayâttır.

Bütün dünyâ halka doğru, hakka doğru yürüyor. Bu yürüyüş yeni milletlerde daha bârızdır. Yeni teşekkül etmekte olan millî hükümetler, millî hey'etler hep «halkçılık» esâsına istinâden teşekkül ediyorlar. Bu hükümetler böyle hey'etler için -millî rûhu demek olan- halkın rûhunu, halkın temâyüülâtını anlamak zoruridir. Demek ki halk edebiyâtının bugünkü beynelmilel cereyân ile de sâmimi bir karâbeti vardır. «Ruzgâra karşı yürüyen yorulur» derler. Binâenaleyh halk edebiyâtı tedkikâtını yapmak, bilhâssa bizim gibi yeni teşekkül etmekte, bir hey'et-i siyasiye şeklinde taazzuva uğraşmakta bulunan milletler için bu nokta-i nazardan da büyük bir kıymete hâizdir.

Halk edebiyâtının sırf lisân nokta-i nazarından da büyük bir ehemmiyeti vardır. Bir milletin asıl millî lisânı, halk edebiyâtında kullanılan lisândır. Diğerleri, sun'î ve câli olup gayr-i tabiidir. Milletin üzerine yüklenen bir yükür. Milletin millî rûhunu emen tufeyli bir mikroptur. Milletin millî lûgati, cinsaları, teşbihleri, istiâreleri, sarf ve nahiv kâideleri, hulâsa lisânının bütün hey'et-i mecmûası halk edebiyâtının lisânından ibârettir. Eski yazılı sun'î lisân ve edebiyâta bir çok menfaatlerle bağlanan, veyâhüd marazî âmillerle ictimâiyyen ısınmış olan mütefekkirler ve şâirlerce, bu fikir her ne kadar biraz ifrâtkârâne telakki olunursa da, hak ve hakikat bundadır. Bir millet olduğumuzu iddiâ eden ve isbâta uğraşan bizler, bu yoldan şaşmamalıyız.